

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 791.7:711.432(497.4Ljubljana)(091)

Prejeto: 6. 2. 2007

Tomaž Pavlin

doc. dr., Fakulteta za šport, Gortanova 22, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: tomaz.pavlin@fsp.uni-lj.si

Šport v "Kozlerjevem vrtu". Razvoj športnih igrišč pod Cekinovim gradom in ob njem

IZVLEČEK

Razvoj športnih igrišč je vezan na družbeni pojav športa in športnega kluba ter njegovo uveljavitev v mestu, v našem primeru ljubljanske Ilirije, ki si je del športnih igrišč uredila pod Cekinovim gradom. V razpravi spremljamo kronološko dve obdobji, do leta 1941, sledeč arhivskemu gradivu že omenjenega kluba in dobro desetletje po drugi vojni. Na eni strani spremljamo razvoj objekta glede na razvoj kluba, ko je primarna pobuda za športno investicijo zasebna, ki pa ne zmore več zahtevnejše investicije, medtem ko načrtovanje športnega objekta po drugi vojni pade v družbeni razvoj in je del urbanega razvoja.

KLJUČNE BESEDE

šport, športni klub Ilirija, Stanko Bloudek, športni objekti, Cekinov grad, Ljubljana

SUMMARY

SPORTS IN "KOZLERJEV VRT" (KOZLER'S GARDEN) THE DEVELOPMENT OF SPORTS GROUNDS BENEATH AND BY THE CEKINOV GRAD

The development of sports grounds is linked to the social phenomenon of sports and sports clubs and its fulfilment in the town, in our case the Ljubljana Ilirija, which made part of its grounds beneath the Cekinov grad. In the paper, we follow chronologically two periods: up to 1941, following archival material of the mentioned club, and a good decade after World War II. On the one side, we follow the development of the facilities in view of the development of the club when primary initiative for the sports investment is private, and cannot manage the pretending investment, while the planning of the sports facilities after World War II comes under social development and is part of the urban development.

KEY WORDS

Sports, sports club Ilirija, Stanko Bloudek, sports facilities, Cekinov grad, Ljubljana

Razvoj je vezan na družbeni pojav športa in športnega kluba, v našem primeru ljubljanske zeleno-bele Ilirije. Ilirija je bila ustanovljena maja 1911 kot nogometni klub s polnim imenom: Slovenski football klub Ilirija. Prvo igrišče so si člani uredili "pod Tivolijem", verjetno nekje ob Jakopičevem drevoredu (nekdaj Lattermannovem, zatem Šišenskem in tudi Meridianskem drevoredu)¹ in nad današnjim letnim telovadiščem.² Igrišče, ki je bilo več ali manj le po nogometnih standardih označen travnik, brez ograje, tribun ipd., dolgoročno ni nudilo razvoja in klubski odborniki so kmalu sprevideli, da je lastno urejeno igrišče za klub eksistenčnega vprašanja in "njega ugodna rešitev eno najaktualnejših zadev, s katero ali zraste ali padeta klub in njegovo delovanje".³ Tik pred prvo svetovno vojno se je nato Ilirija dogovorila z Ljubljanskim Sokolom o souporabi letnega telovadišča⁴ (le-ta ga je uredil na bivšem kolesarskem velodromu ali dirkališču) in tamkaj uredila nogometno igrišče, vendar je sredi leta nastopila prva svetovna vojna in telovadišče je bilo spremenjeno v vojaško skladišče.

S koncem prve svetovne vojne in po organiziranju jugoslovanske države so se spomladi 1919 zbrali preživeli Ilirijani na občnem zboru. Potrdili so predvojno usmeritev v širjenje športnega programa in ga razširili z "lahko-atletiko" ter sklenili preurediti Ilirijo iz nogometnega v športni klub, iz enovitega ali homogenega v raznovrstni ali heterogeni športni klub. Ponovno so se soočili s vprašanjem športnega prostora, kajti "stari (športni) prostor v Tivolskem drevoredu je avstrijska vojaška oblast z vsem klubovim inventarjem porabila v vojne svrhe" in je bil, po poročilu tajnika Evgena Betetta, "za športne namene začasno povsem nerabljen".⁵ Pri iskanju novega zemljišča so Stanko Bloudek, Evgen Betetto in dr. Janko Berce, ki so bili istočasno pobudniki obnavljanja Ilirije, navezali stike z rodbino Kozler, lastnikom posesti Cekinov grad.⁶ Ilirijani so se s Kozlerji dogovorili za najem

travnika ob pivovarni Union, na katerem so nato še v istem letu uredili nogometno igrišče. Lokacija travnika, med današnjo Celovško cesto ter Rusko, Medvedovo in Malgajevo ulico, je bila za Ilirijo ugodna, kajti če so želeli imeti dober obisk svojih tekem, so morali iskati lokacijo blizu mesta, dostopno peš ali z javnim prevozom. V poštev je prišlo obrobje mesta, najprej Tivoli in bivše dirkališče oziroma telovadišče, kjer so že imeli igrišči pred vojno, ali pa bližnji prazni prostori med Ljubljano in Spodnjo Šiško, ki je bila po letu 1914 upravno priključena k mestni občini Ljubljana. In v primeru zadnjega so se srečali s Kozlerji, tivolskimi mejaši, ki so bili po besedah Traute Sežun⁷ privrženci športa, zlasti modnega tenisa.⁸ Ko so se pogodili s Kozlerji, so pričeli s preurejanjem travnika. Ob enem so pisali prošnje za finančno pomoč na mestno in višjo "oblast". Najem in preureditev sta za Ilirijo pomenila zajeten finančni zalogaj, ki so ga, poleg prošenj oblastem, reševali s pobiranjem klubske članarine in darili članstva, t. i. "nabiralno polo". Klubski podporni član Thaller je npr. klubu daroval znesek enoletne najemnine travnika.⁹

Ilirijani so ogradili travnik, uredili nogometno igrišče in še istega leta so bile odigrane prve povojne nogometne tekme. V naslednjih letih so igrišče dopolnili z atletskim tekalščem, pomožnim igriščem in igriščem za hazeno (ženska moštvena igra, podobna današnjemu rokometu), uredili garderobe s tuši in zgradili pokrito leseno tribuno. To igrišče je Ilirija uporabljala vse do leta 1933, saj so Kozlerji zemljišče prodali in so bili zgrajeni "ilirjanski bloki". Pri urejanju igrišča se je izkazal kot strokovna avtoriteta Stanko Bloudek, ki ga srečamo tudi kot pisca strokovnega članka o ureditvi nogometnega igrišča v reviji Sport.¹⁰

¹ Kopriva, Ljubljana skozi čas, str. 221.

² ZAL, LJU 282, t. e. 1, zapisnik sej upravnega odbora (dalje z.) 19. 1. 1912: odbornik Rohrman je svetoval, naj spomladi vložijo prošnjo na Magistrat za brezplačni prostor "pod Tivolijem"; na seji 26. 7. 1912 so ponovno obravnavali problem športnega igrišča in sklenili ponovno nasloviti prošnjo na Magistrat "za igrišče ob Lattermannovem drevoredu".

³ ZAL, LJU 282, t. e. 1, z. 6. 5. 1913.

⁴ ZAL, LJU 282, t. e. 1, z. 6. 5., 14. 5., 11. 6. in 4. 9. 1913.

⁵ ZAL, LJU 282, t. e. 1, občni zbor (dalje o. z.) 1919.

⁶ Šuštar: Spodnja Šiška, str. 15–18 in 101–105; Slovenci v XX. stoletju, str. 12; Kozlerji so Cekinov grad kupili leta 1865, leta 1866 pa postavili pivovarno. Ena od zgodb o imenu posestva Cekinov grad pripoveduje, da naj bi Johan Kozler zapustil svojim otrokom klobuk poln cekinov, s katerim so otroci plačali kupnino za posest Leopoldsrue in ustanovili družinsko pivovarno, ki je bila leta 1909 razširjena v delniško družbo pivovarna Union.

⁷ Traute Sežun, roj. Luckman (1918), je po materi potomka družine Kozler, pravnučinja Petra Kozlerja st. V mladih letih je igrala tenis in drsala pri Iliriji. Njen brat, Fric Luckmann, je bil prav tako član Ilirije in v letu 1940 mladinski teniški državni prvak.

⁸ Trditev o "športanju" Kozlerjev je za obdobje 1928–1934 dokumentirana tudi v dveh "najemninških pogodbah" med Ilirijo in Kozlerji. V 6.členu obeh pogodb je bilo določeno, da "eno teniško igrišče z mrežo in stojali za žoge na tem zemljišču je vsak teden eno popoldne brezplačno na razpolago rodbini Kozler..." (vir: FŠ, Bloudek, in ZAL, LJU 94, t. e. 15; F. Luckmann je bil družinski odvetnik Kozlerjevih in oče Traute Sežun).

⁹ ZAL, LJU 282, t. e. 1, o. z. 6. 5. 1919; na seji 15. 5. 1919 je dr. Berce prevzel realizacijo pogodbe "za športni prostor s pivovarno Union oz. J. Kozlerjem".

¹⁰ Revija je izhajala med letoma 1920 in 1922. Izdajala jo je Sportna zveza Ljubljana (zveza je vodila slovenski šport znotraj jugoslovanske države) in je prva tovrstna revija v slovenskem prostoru. Strokovno je krila le šport, torej anglosaksonski sport in zimske športe, medtem ko so imele telovadne in planinske organizacije svoje revije.

"V Kozlerjevem vrtu"

Vendar se je vse to dogajalo onstran Celovške ceste. Glede na v naslovu poudarjeno evolucijo pa je pomembnejša plat zgodbe tostran Celovške, torej, pod Cekinovim gradom. Po vojni se je dogajal športni preporod, poleg novih klubov nove panoge in ilirijani so bili v prvih vrstah preporoda. Tako se je Ilirija po vojni organizacijsko širila. V letu 1920 so načrtovali nadaljnje *"izboljšanje notranje organizacije"* kluba in *"eventuelno ustanovitev novih sekcij za tenis, plavanje in razširitev one za lahko-atletiko"*.¹¹ To pomeni, da so morali vsaki od sekcij zagotoviti pogoje delovanja in s tem tudi športne terene. Nogometašem in atletom ter haza- našicam so že uredili igrišča onstran Celovške, medtem ko so za plavalce sklenili dogovor z Ljubljanskim sportnim klubom o souporabi njihovega prostora ob Ljublanici, dokler ni bilo zgrajeno in maja 1929 svečano odprto kopališče Ilirija z umetnim olimpijskim 50-m bazenom na začetku Celovške ceste.

Kako pa so reševali tenisače? Ponovno s pomočjo Kozlerjev, saj je bil tenis, kot smo že rekli, tudi njihov priljubljeni šport. Kot navaja klubska kronika ob petnajstletnici, so bili klubski teniški začetki leta 1920 precej skromni, primerni splošnim povojnim razmeram in klubskim financam. Tenisačem Ilirije je *"s hvalevrednim razumevanjem ... šla na roko ... rodbina Kozler, ki ji je stavila svoje privatno tenišče na razpolago"*.¹² *"Tenišče"* je bilo pod Cekinovim gradom oz. *"v Kozlerjevem vrtu"*, kot razberemo iz ohranjene dokumentacije SK Ilirije¹³ in priložnostnih objav o tenisu v reviji Sport. Ime Kozlerjev vrt se je uporabljalo tudi za pivnico na prostem, ki je delovala pred prvo svetovno vojno in bila dejansko v sklopu posestva Cekinov grad,¹⁴ vendar pa ne gre istovetiti mikrolokacij. Pivnica Kozlerjev vrt je bila približno na prostoru današnjega mini golfa, medtem ko je bilo *"tenišče"* na nasprotni strani ob zidu ob Celovski cesti (danes sta tam cesta na Bellevue in parkirišče). Ilirijani so po sklenitvi pogodbe obnovili igrišče Kozlerjev in ga opremili za igranje. Konec maja 1920, tik pred začetkom sezone, je bilo treba igrišče *"samo še enkrat povaljati"*, in nabaviti mreže, za katere je bil *"kredit že dovoljen"*. Naslednji mesec je sledil sestanek tenisačev in konstituiranje teniške sekcije ter napoved rednega

igranja, kar se je tudi zgodilo.¹⁵ Na *"tenišču v Kozlerjevem vrtu"* je bil konec septembra 1920, v okviru t. i. Športnega tedna, organiziran teniški turnir.¹⁶ Turnir ni bil najbolje zaseden, vendar je *"število prijav zadostovalo"*, materialno in organizacijsko. *"Edino hibo"* igrišča so našli v bližnjih drevesih, ki *"ob solčnih dneh nekoliko motijo razsvetlavo"*,¹⁷ zato so že v februarju naslednjega leta razpravljali o *"kreditu"* tenis sekciji, ki bi ga porabila *"za odsekavanje drevesnih vej, za valjar"* idr.¹⁸ Teniški turnir v Kozlerjevem vrtu leta 1920, ki je bil po športni plati skromen, pa je imel precejšen propagandni uspeh in zanimanje za *"gospodski šport"* se je povečalo. Da bi v Iliriji zadostili povpraševanju, bi morali urediti nova igrišča, kar je tudi bila želja Ilirije, ki pa se v letu 1921 še ni mogla izvršiti. To leto se je morala sekcija omejiti na zagotovitev garderobe za igralce in vzdrževanje obstoječega igrišča.¹⁹ Zato pa so v letu 1922 uredili novo teniško površino nad starim Kozlerjevim igriščem, v smeri proti Cekinovemu gradu, in uredili nova teniška igrišča. Nov teniški kompleks, ki so ga sestavljala tri nova igrišča²⁰ in starejše igrišče Kozlerjev, so slavnostno odprli spomladi 1923 s turnirjem med Ilirijo in zagrebškim HAŠK-om. Med novimi igrišči in starim je bila, po besedah bivših hokejistov Jožeta Gogale in pokojnega Toneta Franzota, stopnica, ker niso bila v istem nivoju in so zato govorili o zgornjem igrišču ob Celovski cesti (staro *"Kozlerjevo tenišče"*) in spodnjih igriščih. Teniška pridobitev se je odrazila tudi v naraščanju sekcijskega članstva. V letu 1927 jih je bilo npr. 107 in so se delili na *"družabne"* (danes bi rekli rekreative) in *"tekmovalne"* ali tudi športne tenisače. Delitev se je ohranila precej časa (podobno je bilo npr. tudi v smučarski sekciji), medtem ko je število igralcev nihalo. Ureditev športnih igrišč na obeh straneh Celovške ceste je botrovala klubskemu reorganiziranju in oblikovanju centralne uprave igrišč, ki je prevzela skrb nad stanjem igrišč in njihovim gospodarjenjem in bila podrejena direktno klubskemu upravnemu odboru. Sekcijska vodstva pa so se posvetila vprašanju in problemom športa.

¹¹ ZAL, LJU 282, t. e. 1, o. z. 1920.

¹² Slovenski sport, 9. 5. 1926, 15-letnica Ilirije, s tr. 11.

¹³ ZAL, LJU 282, t. e. 1, z. 17. 5. 1920: na seji so obravnavali prošnjo *"kino nastavljenec za prostor na Kozlerjevem vrtu"*. Prošnjo so odklonili, *"da ne bi izrabljali Kozlerjeve naklonjenosti"*.

¹⁴ Šuštar, Spodnja Šiška, str. 122–123; glej tudi Ti voli, str. 74; v pivnici je igrala ob sobotah in nedeljah vojaška godba, različna šišenska društva pa so tam organizirala svoje prireditve.

¹⁵ ZAL, LJU 282, t. e. 1, z. 31. 5., 15. 6., 23. 6., 7. 7., 13. 7., 27. 7. 1920.

¹⁶ Sport, 18. 9. 1920.

¹⁷ Sport, 10. 10. 1920.

¹⁸ ZAL, LJU 282, t. e. 1, z. 4. 2. 1921.

¹⁹ ZAL, LJU 282, t. e. 1, o. z. 1921; z. 20. 3. 1921, 20. 9. in 15. 11. 1922; Slovenski sport, 9. 5. 1926; Sport, 18. 3. 1921.

²⁰ ZAL, LJU 282, t. e. 1: v zapisnikih sej v letu 1922 se omenjajo le *"novi tenis prostori"*, medtem ko tajniško poročilo o. z. leta 1926 pravi, da je upravni odbor Ilirije *"postavil zraven prvega prostora pod Cekinovim gradom v letu 1923 z ogromnimi denarnimi žrtvami še daljše 3 krasne tekmovalne prostore"*.

Tenišišče Ilirije pod Cekinovim gradom (Pozdrav iz Ljubljane, mesto na starih razglednicah, 1985).

Z urejanjem teniškega prostora je Ilirija reševala tudi problem ljubljanskega drsanja, letna in zimska uporaba prostora pa je Iliriji omogočala celoletni finančni priliv. Organizirano drsanje zasledimo v Ljubljani že v letih pred prvo svetovno vojno. Glavno drsališče je bil tivolski ribnik, ki ga je mestna občina leta 1908 odvzela društvu Laibacher Eislaufverein, s čemer naj bi se drsanje razširilo iz ozkih društvenih krogov. Športno oziroma umetnostno drsanje je povezano z gostovanjem praškega mojstra drsanja Rychlika, ki je predstavil osnove drsanja, in nekateri udeleženci tečajev so bili jedro drsalcev drsalne sekcije Ilirije po prvi vojni.²¹ V Iliriji so že pozimi 1919/20 načrtovali delovanje zimske sekcije, ki bi združevala smučarje, sankarje in drsalce, vendar jim je *"mila zima"* preprečila kakršnokoli dejavnost. Pri vzpostavljanju klubskega drsanja, umetnostnega drsanja, in iskanju drsalnega prostora so se najprej ozrli na mestno drsališče na tivolskem ribniku, ki pa je bilo zanemarjeno in zaprto,²² in je takšno ostalo tudi v naslednjem letu, ko je bila ponovno *"mila zima"*. Ni preostalo drugega, kot da so se Ilirijani odpravili na redke treninge v Bohinj ali na Bled, kar si je lahko privoščila le peščica. Klubski član Alfonz Mencinger je marca 1921 na občnem zboru Športne zveze v Ljubljani v poročilu o zimskem športu (smučanje, sankanje in drsanje) poudarjal *"težkoče"*, ki jih je imel ta šport v letih po prvi vojni s treniranjem, istočasno pa je omenil tudi

"drsališče v Ljubljani", ki pa je *"majhno in slabo oskrbovano"* ter kot tako za trening relativno neprimerno, *"Blejsko in Bohinjsko jezero sta pa preodaljena"*.²³ To pomeni, da so Ilirijani že takoj po vojni vzpostavljali kombinacijo tenišišče-drsališče, torej ureditev arhaičnega umetnega drsališča. Sezona 1922/23 je tako eden mejnikov v razvoju objekta in športnega drsanja. Resda to ni tehnični mejnik, a povečan teniški prostor je omogočil ureditev primerne drsališča za športni razvoj ter organizirano delovanje drsalcev. Še isto zimo se je ilirijina zimska sekcija razdelila na *"smuško-sankasko"* in *"drsalno sekcijo"*. Pri slednji je strokovno delo prevzel bivši *"svetovni mojster"* drsanja, Dunajčan dr. Gilbert Fuchs, ki je v dvajsetih letih živel v Ljubljani.

Nemalo zaslug za pridobitev teniških igrišč in pozimi preureditev v drsališče ima Ilirijin tehnični ekspert Stanko Bloudek. Njemu gre tudi pripisati postopek zaledenitve. Sprva je drsalni prostor obdal z majhnim peščenim okvirjem, zatem pa ob primerni temperaturi spustil vodo. Postopek se ni obnesel, saj je voda, še preden je zamrznila, pronicala v tla. Postopek je moral spremeniti. Kot poroča Ilirijin kronist v letu 1926, se *"ledena plošča napravi sedaj umetnim potom, s škropljenjem, že 1 do 2 stopinje mraza zadošča, da dobi prostor porabno ledeno ploskev"*.²⁴ Škropljenje je bilo večkratno in delali so samo ponoči. Po dokumentaciji Ilirije iz dvajsetih let sta bila glavna delavca Stanko

²¹ Sport, 22. 1. 1921; Ljubljana na starih fotografijah, str. 54; Tivoli, str. 79–80.

²² ZAL, LJU 282, t. e. 1, z. 23. 12. 1919.

²³ Sport, 1. 4. 1922.

²⁴ Slovenski sport, 9. 5. 1926; Stepišnik, Stanko Bloudek, str. 82.

Bloudek in klubski gospodar Mlakar. Slednji je zatem prevzel skrb nad drsališčem, tako glede ledene površine kot reda na drsališču. Da bi drsališče obratovalo čimbolj stabilno in čim dlje, so na nosilce ograje tenisišč namestili ponjave, ki so jih podnevi, zlasti ob toplejših dnevih oz. odjugah, potegnili preko ledu in s tem skušali podaljšati dneve in ure drsalnih užitkov.

Drsališče Ilirije je bilo tedaj edino urejeno in primerno drsališče v mestu. Pomenilo je odmik od prejšnje prakse temelječe na posluževanju naravnih danosti: bajerjev ali ribnikov, jezer ipd., ob katerih so uredili dostop na led ter paviljone za okrepčanje in godbo. Na drugi strani pa je ob dolgi in mrzli zimi drsališče Ilirije nudilo možnost za razvoj tako splošnega kot športnega drsanja z rednim treniranjem in uradnimi tekmovanji, kar je bil življenjski interes Ilirije. Drsališče je bilo namreč odprto za javnost in druge klube, ki bi gojili drsanje, teh pa dolgo sploh ni bilo. Ob drsališču je bila stavba z garderobo in okrepčevalnico ter prostorom za godbo, ki je narekovala ritem drsanja. Do stavbe je bila napeljana tudi elektrika. S ponudbo "*družabnega*" drsanja so pokrivali stroške drsališča, najemnino in deloma tudi stroške drsalne sekcije. Drsanje ni bilo poceni šport, bilo je v veliki meri odvisno od premoženjskega stanja Ljubljancanov. Prave drsalke ali "*šeksne*" (izraz izhaja iz imena proizvajalca drsalk Jackson) so bile redkost, bile so drage in uvožene, cenejša oblika pa so bile kline, ki so jih privili na čevlje in tvegali, da bodo ob prekomernem izživljanju odtrgali pete čevljev in uničili zimski čevljev. To pa že ni bila več šala, zlasti za mladino, ki bi si želela drsalnega divjanja, ne pa urejenega drsanja, estetike in umetnostnih likov. Tem mladim "*divjakom*" bi bilo treba ponuditi nekaj več.

"Novo moderno drsališče" pod Cekinovem gradom

Kot so poročali drsalci Ilirije na občnem zboru leta 1929, je bila zima 1928/29 za drsanje ena najboljših in najuspešnejših dotlej, ker "*bil je dan za to glavni pogoj-dolga in ostra zima ter poleg tega naše prvovrstno drsališče z vsemi potrebnimi pripravami in pripomočki*".²⁵ Drsalcem je bilo na voljo kar 72 drsalnih dni od srede decembra 1928 pa do srede marca 1929. Zadovoljstvo in željo po podobni sezoni oziroma ugodni zimi, ki pa je bila na drugi strani tudi zelo kruta, z do trideset stopinjami pod ničlo, s sneženjem in hudim vetrom,²⁶ so drsalci sklenili še z obžalovanjem, da "*skromne dimenzije našega drsališča ne dopuščajo razširiti delovanja na hitrostno drsanje in na*

hockey".²⁷ Slednji dve športni praksi pa sta bili tudi rešitev pred divjanjem "*mularije*" na drsališču in motenjem ur drsanja ter nenadzorovanim koriščenjem drsališča. A najprej je moral biti rešen infrastrukturni problem.

Tako je bil športni prostor pod Cekinovem gradom v letu 1930 ponovno povečan. Širitev so v Iliriji resda načrtovali že leto poprej, vendar je bil tega leta prioriteta umetni bazen. Za prostorsko povečanje športnega kompleksa pod Cekinovem gradom je posebna klubska zahvala šla ponovno Stanku Bloudku,²⁸ saj je bila "*inicijativa za to delo zopet*" njegova, prav tako kot je bila "*pravočasna in idealna izpeljava del njegova zasluga*".²⁹ Teniška sekcija je bila prezadovoljna, "*da so se tenis igrišča povečala na skupno sedem tenisišč*" in se je zgradila nova garderoba.³⁰ Pozimi pa so lahko pripravili "*novo moderno drsališče z veliko garderobo*", na katerem je bilo lahko urejeno tudi standardno igrišče za hokej na ledu. S tem je bil, po besedah tajnika Betetta, izpolnjen nov predpogoj, da lahko klub vzgaja "*Ijubljansko mladino v športnem duhu v telesno in duševno vrle državljane*".³¹ Po prostorski širitvi je bila v programu drsalne sekcije za zimo 1930/31 načrtovana "*uvredba hockey sekcije*", saj je ta "*grana zimskega sporta ... povsod na svetu zelo razvita in bomo kot prvi klub v Jugoslaviji želi na tem polju uspehe ali neuspehe*".³² In so ga igrali, "*enega najlepših športov*" – neuradno so sicer začeli s hokejem že pozimi 1928/29,³³ ki ga je npr. časopisje slikovito opisalo: "*Ni lepšega nego v ostrbi borbi mož proti možu drveti po ledu ter tirati črno ploščo iz trdega gumija, tako zvani puck, v gol nasprotnika. Nobena igra moštev nima toliko bliskoma se menjajočih momentov, nobena druga igra, skoraj bi rekli niti nogomet ne navdušuje igrače in gledalce v taki meri, kakor hockey na*

²⁷ ZAL, LJU 282, t. e. 1, o. z. 1929.

²⁸ Stanko Bloudek je bil tudi sam umetnostni drsalec, večkrat državni prvak in npr. leta 1928 član olimpijske drsalne ekipe v St. Moritzu, vendar na tekmovanju ni nastopil.

²⁹ ZAL, LJU 282, t. e. 1, o. z. 1930.

³⁰ ZAL, LJU 282, t. e. 1, poročilo tenis sekcije na o. z. 1930; sedem igrišč (šest na povečanem prostoru in staro Kozlerjevo, torej 6 + 1) se prav tako omenja v nekem obvestilu Ilirije javnosti leta 1933, medtem ko se na fotografiji teniških igrišč SK Ilirije v publikaciji iz leta 1940 vidi, da so v drugi polovici tridesetih let uredili na istem kompleksu še novo teniške, tako da so bila na levi strani urejena eno ob drugem 4 igrišča, na desni strani pa 3 (v: SK Ilirija v tridesetem letu obstoja 1940, str. 30). Tudi na Bloudkovemu nedatiranem načrtu "*tenis prostori in drsališče SK Ilirija*" (v: Leskovec, Bergant, Hudobivnik: Stanko Bloudek – projektant in graditelj, str. 73) so načrtovana 4 igrišča na levi strani, 3 na desni, pod njimi pa je staro igrišče, torej 7 + 1.

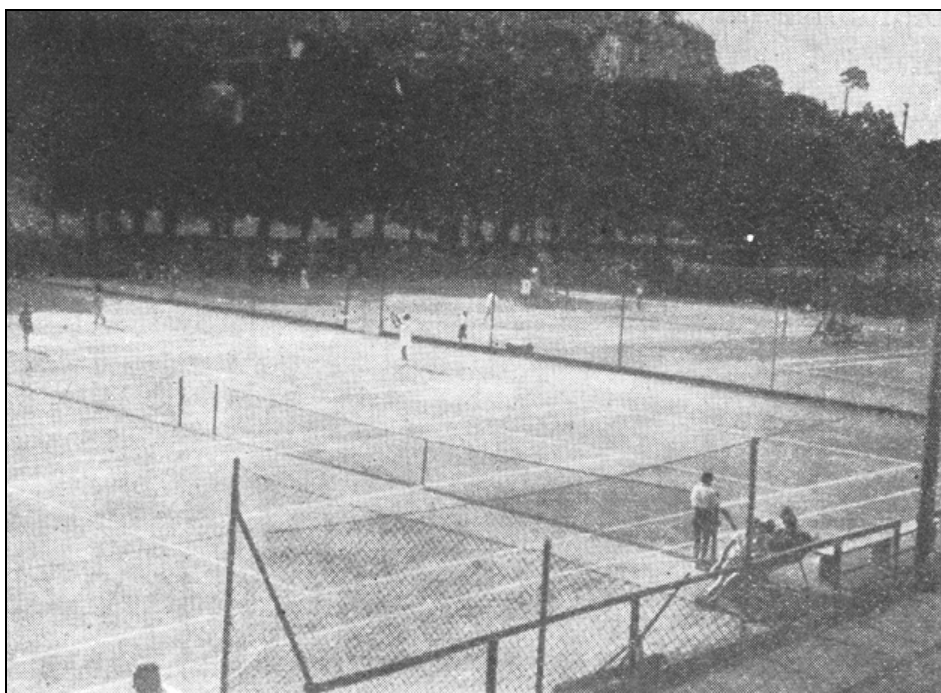
³¹ ZAL, LJU 282, t. e. 3, o. z. 1930.

³² Prav tam.

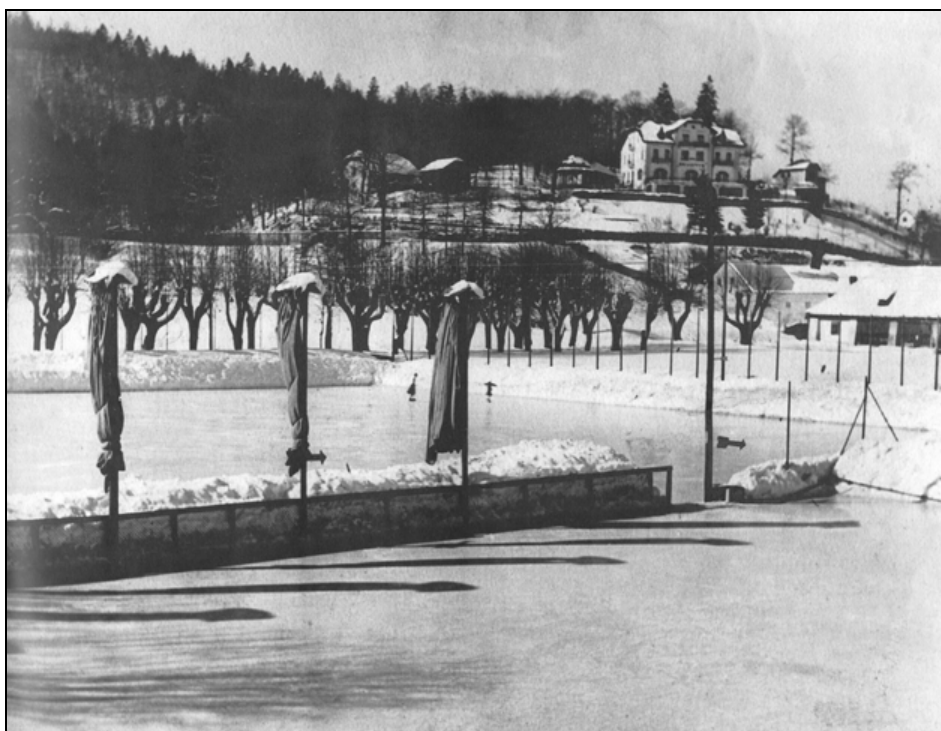
³³ O začetkih hokeja na ledu na Slovenskem glej Pavlin: "*Pri nas je ta panoga sporta še docela neznana*", Zgodovina za vse, str. 83–98.

²⁵ ZAL, LJU 282, t. e. 1, o. z. 1929.

²⁶ Jutrov Ponedeljek, 4. 2. 1929.

Novo tenišiše ... (SK Ilirija v tridesetem letu svojega obstoja 1940)

... in pozimi drsališče (vir: Muzej slovenskega športa).

ledu."³⁴ Sledilo je logično nadaljevanje začetega: organizacija prve javne tekme oz. "*premiera hockeya na ledu v Ljubljani*", 21. februarja 1932,

med Ilirijo in celovškim KAC-om. Premierno tekmo pod Cekinovim gradom je obiskalo približno tisoč Ljubljančanov.³⁵

³⁴ Prav tam, str. 92.

³⁵ Prav tam, str. 95-96.

"Umetno drsališče" Ilirije, pripravljeno za igranje hokejske tekme (SK Ilirija v tridesetem letu obstoja 1940).

"Tenis plac" in drsališče so v tridesetih letih še dopolnjevali. Sredi tridesetih je bila "instalirana" električna razsvetljava, "ogromna pridobitev", ki je po besedah hokejistov "omogočila reden in sistematičen igralni trening ob večernih urah, katerega iz varnostnih razlogov do sedaj nismo imeli".³⁶ Še vedno pa so bile problem nestanovitne zime in v primeru toplega vremena v Ljubljani so hokejisti in drsalci odhajali trenirat v Planico, koder so leta 1930 pričeli z gradnjo klubskega doma in pozneje še depandanse. A tovrstni treningi so bili povezani z večjimi izdatki, ki jih je klub težko omogočil vsem in so v veliki meri padli na ramena sekcij in končno tudi športnikov. Pomanjkljiv trening drsalcev in hokejistov bi rešilo pravo umetno drsališče, s ploščo in hladilnico, vendar je bila po mnenju Ilirijanov zasebna "misel na zgraditev umetnega igrišča za dogledno dobo iluzorna".³⁷ Zato so v brošuri o svojem delovanju v letu 1940, v tridesetem letu obstoja, poudarili, da zaradi "razvoja, ki ga je zavzel drsalni sport pri nas, ... je postala nujna potreba umetnega drsališča, t.j. ledene ploskve, velikosti 30 x 60 m, opremljene s hladilnimi napravami in stroji, ki omogočajo, napraviti jo porabno za vežbanje in za tekme tudi še pri temperaturah 8–10 stopinj C nad ničlo. Seveda spada tako drsališče predvsem v Ljubljano, saj je tu naravno središče vseh zimskih sportov in bo središče

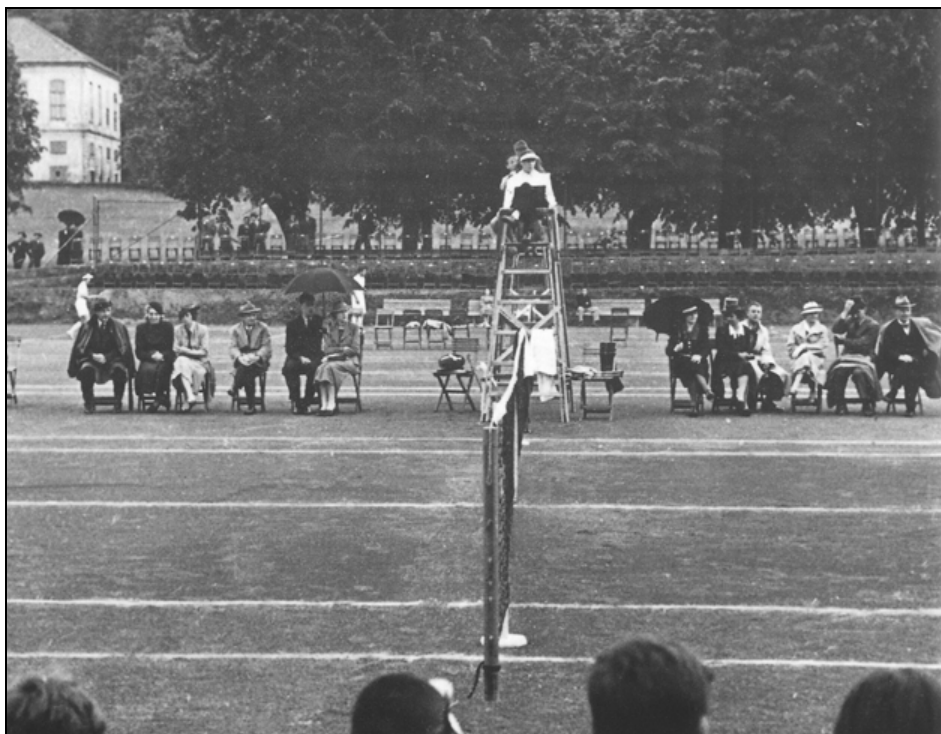
za FIS-tekme in za zimsko olimpiado, kadar se bo eno ali drugo pri nas vršilo." A uresničenje izgradnje "in z njo zvezanega problema vzdrževanja drsališča, ..., je lahko izvedljiva, če bi s privatno inicijativo sodelovala še pristojna ministrstva, banska uprava in mesto Ljubljana. Proti projektu velikega sportnega stadiona v Beogradu, čigar stroški so preračunani na 100 milijonov dinarjev, to ni velik izdatek, a umetno drsališče v Ljubljani bi bila prav brezdvomno realnejša in bolj utemeljena investicija, ker bi vsem lednim sportom neposredno zagotovila najuspešnejši razvoj in hiter napredek do mednarodne stopnje", so še poudarili ilirijani.³⁸

Svet pa je bil že v vojni, ki je kmalu zajela tudi naše kraje in oddaljila drsalne sanje in načrte. Nastopila je okupacija in oblikovanje Ljubljanske pokrajine. Po odpravi italijanske vojaške uprave je bila vzpostavljena civilna okupacijska oblast, ki je pokrivala tudi šport. Slovenski društveni šport v Ljubljanski pokrajini je bil vključen v CONI (italijanski olimpijski komite), vendar z določeno samostojnostjo, ki jo je nadzoroval fašist Giovanni Buratti. V drugi polovici leta 1941 je bilo kar nekaj športnih tekmovanj, ki so se v naslednjih letih skrčila. Med udeleženci ljubljanskih športnih tekmovanj v letih 1942–1945 ni zaslediti Ilirije, čeprav se je dejavnost pod Cekinovim gradom nadaljevala. Ilirija je npr. Kozlerjem plačala najemnino za

³⁶ ZAL, LJU 282, t. e. 3, o. z. 1935.

³⁷ ZAL, LJU 282, t. e. 3, o. z. 1937.

³⁸ SK Ilirija v tridesetem letu svojega obstoja 1940, str. 27.

Teniški turnir pod Cekinovim gradom oziroma na Iliriji (Muzej slovenskega športa).

Silva Palme, članica Ilirije, vodilna umetnostna drsalka pred drugo vojno in takoj po njej (SK Ilirija v tridesetem letu obstoja 1940).

športni prostor za drugo polletje 1941,³⁹ v dogovoru o odkupu vsakoletne košnje sena in otave med pivovarno Union in Kozlerji na posestvu Cekinov grad, maja 1942, pa je bil npr. izvzet *"teniški prostor Ilirije"*.⁴⁰ V začetku julija 1944 je ljubljanski Železničarski športni klub Hermes na ilirijinih teniških organiziral teniški turnir, mesec kasneje pa je bilo organizirano Prvenstvo Ljubljanske pokrajine v tenisu.⁴¹

"Novi časi"

Po drugi vojni je jugoslovanska vojska zasedla Cekinov grad⁴² in del Tivolija (velesejem), oblast pa je prevzela nova nomenklatura. Nova oblast, novi časi, Cekinov grad je bil podržavljen, Kozlerjev in Ilirije ni bilo več, šport je postal vsebina *"fizkulture"* in klubi sestavni deli *"fizkulturnih društev"*. A šport je šport, najsi bo to *"telesna vzgoja"* v Kraljevini ali *"fizkultura"* oziroma *"telesna kultura"* v Republiki, in *"stari"* športniki na *"starih"* igriščih obnavljajo drsalno, hokejsko in teniško dejavnost. Stara igrišča so že pred vojno

³⁹ ZAL, LJU 94, t. e. 16, dopis SK Ilirije, datiran 20. 11. 1941.

⁴⁰ ZAL, LJU 94, t. e. 15, dogovor datiran 26. 5. 1942.

⁴¹ Pavlin, Oris športne aktivnosti na Slovenskem med drugo svetovno vojno, Šport, str. 33-36.

⁴² ZAL, LJU 94, t. e. 16, dopisa *"Uprave Koslerjeve grajsčine Cekinov grad"* davčni upravi in mestnemu odboru OF, datirana 1. 6. in 26. 6. 1945.

postala za nadaljnji razvoj in kosanje s konkurenco preskromna, zasebna pobuda za tehnične rešitve ali izboljšave ali reševanje infrastrukturne problematike pa finančno vse manj sposobna. Ta problematika je bila v desetletju po drugi vojni vse akutnejša, saj se je stopnjevala prestižna vloga športa kot notranje jugoslovanske mednarodne tekme kot tudi medblokofske tekme v kontekstu povojne politične ureditve.

S povojnim socialističnim in fizkulturnim organiziranjem je *"ljubljski mestni ljudski odbor"* (mestni svet) dodeljeval sredstva za fizkulturo mestnemu Odboru za telesno vzgojo, katerega osrednja naloga je bila *"dvig šolske telesne vzgoje in pa sodelovanje ter organiziranje raznih telesno-vzgojnih in vaditeljskih tečajev"*,⁴³ obenem pa reševal različne prošnje posameznih organizacij, ker so bile, po besedah odbornika Vrhovca, *"vsa na finančno šibkih nogah"* in *"kot sam ve, žive vse fizkulturne organizacije samo od dohodkov s plesnih vaj"*.⁴⁴

Bivši Ilirijani so medtem ponovno orali ledino, zbirali mlade in vzgajali ter pripravljali nove generacije za športne borbe. Svoje delovanje so formalizirali najprej v Udarniku, nato Triglavu in Enotnosti, dokler niso v letu 1948 drsalci, kotalkarji,⁴⁵ hokejisti in tenisači ustanovili Športno društvo Ljubljana. V letu 1953 se je društvo decentraliziralo v samostojne klube posameznih športov. Skupna je bila le uprava športnih prostorov pod Cekinovem gradom. In medtem ko je bil stari prostor za igranje tenisa še povsem primeren, je bil ovira razvoju drsalnim športom, kar se je odrazilo prvenstveno pri hokeju na ledu. Predvojna Ilirija ni imela tekmeča – resda je imela konkurenco več ali manj le v zagrebških klubih – povojni ljubljanski hokej pa je bil, za razliko od drsanja, ob soočenju s slovensko in jugoslovansko konkurenco, potisnjen na boleča nižja mesta. Ilirijine predvojne želje po pravem umetnem drsališču so bile s športnega vidika ob soočenju z izgraditvijo umetnih drsališč na Jesenicah in v Beogradu v letu 1954 vse aktualnejše. Le kako je bilo mogoče, da Ljubljana, zibelka drsalnih športov, ni imela umetnega drsališča? Ljubljanski drsalci in hokejisti so se sicer tolažili, da *"prej ali slej ga bomo dobili tudi v Ljubljani"*, medtem pa je *"težka naloga in dolžnost Hokej kluba Ljubljana ..., v tej neenaki konkurenci vzdržati, dokler ga ne dobimo..."*.⁴⁶ Problematika drsalnih športov je so-

vpadala še s podobno nove športne igre: košarke. Ljubljanski košarkarji, člani bivše Enotnosti in po novem združeni v AŠK-u (Akademski športni klub), so se naselili pod Cekinovem gradom v neposredni bližini tenisišč, na prostoru bivše pivnice Kozlerjev vrt oziroma današnjega mini golfa. AŠK se je prebija v vrh jugoslovanske košarke, s čemer se je v ljubljanski javnosti košarka vse bolj uveljavljala in pojavila se je športna potreba po širitvi tribun oziroma celovitem novem igrišču.⁴⁷

Večja športno-fizkulturna investicija, kot npr. izgradnja umetnega drsališča pod Cekinovem gradom, je sodila v širši okvir urejanja fizkulture v mestu. Ko je bil leta 1947 sprejet zakon o petletki je poudarek veljal gospodarstvu, industrializaciji in elektrifikaciji države, s čemer bi pospešili izhod iz gospodarske zaostalosti in okrepili gospodarsko neodvisnost. Med glavnimi cilji petletke sta bila tudi povečati splošno blagostanje delovnega ljudstva ter na temeljih povečane gospodarske moči zvišati raven nacionalne kulture, v širšem pomenu besede, torej tudi fizkulture ali telesne kulture. Zvezni petletni plan je predvideval začetek *"urejanja 20 največjih mest v državi po zahtevah modernega urbanizma in v skladu z gospodarskimi, komunalnimi in kulturnimi potrebami novega družbenega življenja"*, republiški plan pa je v tem primeru posvetil Ljubljani posebno mesto.⁴⁸

Ljubljana se je že soočala s problemi novega časa. Industrializacija je botrovala migraciji delovne sile v mesto, ki pa ni premoglo bivalnih kapacitet. Petletni občinski plan se je zato ubadal za gradnjo stanovanjskih objektov, ureditvijo komunalne, prometne, energetske, kulturne idr. infrastrukture, s čemer bi naj bilo omogočeno prebivalcem Ljubljane dostojno, kulturno življenje. V obravnavi problematike v mestnem svetu aprila 1948 se je v referatu o *"prosveti in kulturi"* tajnik izvršnega odbora MLO Leon Kovačič zelo kratko dotaknil tudi vprašanja investicij v fizkulturi in poudaril, da *"zavedajoč se važnosti zdravega in krepkega rodu za izvajanje planskih nalog predvideva plan razne investicije za športna igrišča, smučišča itd."* V nadaljnji razpravi je Franc Onič razgrnil problematiko ljubljanske fizkulturne infrastrukture in poudaril, da *"pereč problem je pomanjkanje telovadnic, ki ne zadoščajo spriču nalog, ki jih daje nova ljudska oblast gimnastiki in sploh fizkulturi. Danes je gimnastika postala občeljudska zadeva z namenom krepiti telo ljudem, kajti narod potrebuje zdrav rod, ki je garancija za pojačanje obrambne sile naše domovine"*. Odborniki so v Odloku o petletnem planu razvoja mesta Ljubljane v letih

⁴³ ZAL, LJU 465, t. e. 4, a. e. 305, II. zasedanje skupščine MLO 5. 1. 1946.

⁴⁴ ZAL, LJU 465, t. e. 16, a. e. 337, z. 27. 12. 1946.

⁴⁵ Športno kotalkanje se je razvilo v letih po drugi vojni kot poletna priprava drsalcev; veliko zaslug gre ponovno Stanku Bloudku.

⁴⁶ Hokej klub Ljubljana ob ustanovitvi, nedatirana publikacija, str. 21.

⁴⁷ Prešeren, Košarkarjem se ob Muzeju NOV obetajo boljši časi, str. 26.

⁴⁸ ZAL, LJU 465, t. e. 4, a. e. 306, z. 9. 4. 1948.

Ilirijino naravno "umetno drsališče" pod Cerkovnim gradom (Betetto, Hokej na ledu, 1990).

Tekma AŠK-a, košarkarskih prišlekov, pod kostanji Cerkovnega gradu (Petintrideset let dvorane Tivoli, 2000, str. 38 (Foto Dušan Škerlep))

1947–1951 fizikalnim investicijam odredili 0,32%, kar je bila najnižja investicijska postavka. Fizikalna sredstva so bila namenjena adaptacijam "fizikalnih domov" (ali telovadnih domov) in urejanju "fizikalnih igrišč" (telovadišč in športnih igrišč) v posameznih mestnih predelih, za poživitev "zimskega športa" pa so predvideli ureditev smučišč in sankališč. Šolska poslopja naj bi opremili s telovadnicami, telovadišča in igrišča pa popravili ali izboljšali.⁴⁹ Iz ljubljanske proračunske

razprave v letu 1948 pa lahko vidimo, da so v času obnove in graditve povojne države fizikalne in nekatere kulturne postavke lahko kaj hitro izpadle, na kar je opozoril Zvone Miklavčič, češ da jih je treba uvrstiti v dodatni proračun, kajti "fizikultura se je v novi Jugoslaviji silno razvila in zajela v svoje vrste ogromen kader fizikalnikov, zlasti med mladino", zato je treba tovrstna društva nujno podpreti.⁵⁰

⁴⁹ Prav tam.

⁵⁰ ZAL, LJU 465, t. e. 4, a. e. 306, z. 31. 5. 1948.

Pomen fizkulture je bil v času politike industrializacije in procesa urbanizacije pomemben tudi iz zdravstveno-socialnega vidika. Kot je poročala Komisija za proučitev zdravstvenega stanja otrok na juljski seji mestnega odbora leta 1951, je *"zaradi spremembe ekonomske strukture nastala stanovanjska stiska, ki doprinaša k porastu tuberkuloze in slabšemu zdravstvenemu stanju mladine"*. Porast prebivalstva in mladine, zlasti šolajoče, je bila prekomerna glede na stanje zdravih in higienskih šolskih prostorov in telovadnic, komisija pa je mdr. videla rešitev slabega fizičnega stanja mladine tudi v izvajanju *"širokih programov fizične in športne vzgoje"*, za kar bi bilo potrebno *"stremeti k izgradnji otroških igrišč, športnih prostorov itd."*⁵¹ Vrzeli so sicer zapolnjevala fizikalna društva, ki so imela svoje objekte, resda marsikje v slabem ali tehnološko zastarelem stanju, kot je bil to primer drsalcev in hokejistov pod Cekinovem gradom, ali pa so jim jih tudi zasegli za potrebe kulture, kot je to bil primer trnovske telovadnice, kamor se je začasno naselil Triglav-film.⁵² Sicer pa je manjkalo odločnih investicijskih finančno podprtih korakov. A ti so bili, glede na notranjo in zunanjo politično situacijo po informbirojevskem sporu, težko izvedljivi. Spor, ki mu je sledila gospodarska blokada vzhodnega političnega bloka, je negativno vplival na jugoslovansko gospodarstvo in družbeni standard. Zaradi posledic blokade je bila vprašljiva marsikatera investicija, zlasti v negospodarstvu, padel je življenjski standard in naraščali so stroški za obrambo.

"Športni park Tivoli"

Skladno z industrializacijo je potekal proces urbanizacije. Mestnemu Uradu za regulacijo Ljubljane je bila naložena izdelava regulacijskega načrta, ki je bil sredi leta 1950 pripravljen in bil dan na vpogled in v diskusijo⁵³ ter zatem padel v postopek dopolnjevanja.⁵⁴ Načrt je vseboval tudi *"plosčine za šport"*. Površine so bile razdeljene na najosnovnejše površine za otroška igrišča in igrišča za neorganiziran šport, ki so bile razmeščene med stanovanjskimi zgradbami, ter športna igrišča in stadione. Slednji so bili več ali manj na predvojnih lokacijah. V športne namene je bila po regulacijskem načrtu na novo določena *"velika ploskev ob Savi, kjer bi se zgradili hipodrom, avtodrom, pristanišče za kajakaše, stadioni, razna tenišča in prostor za najrazličnejše igre. Na tem mestu bi se vršile prireditve v republiškem merilu. Za take pri- like se tu lahko uporabijo prometna sredstva: že-*

*leznica, avtobus in trolejbus, s čimer se bistveno dobro organizira dostop in odhod gledalcev."*⁵⁵ Za šport je bil predviden tudi prostor tedanjega letališča v Mostah. Načrt posebej ne omenja Cekinovega gradu, iz katerega se je 1951 umaknila vojska,⁵⁶ pač pa so pozneje osnovna urbanistična načela za direktivni načrt Ljubljane iz leta 1953, območje razširjenega Tivolija, vključno s Cekinovem gradom, ki je tedaj gostil tenisače, drsalce, kotalkarje in hokejiste, košarkaše ter nekaj časa odbojkarje, predvidela za ureditev parkov in športnih površin.⁵⁷

Med ljubljanskimi fizikalnimi investicijami je imelo v začetku petdesetih let posebno mesto graditev in ureditev kopališča Kolezija. Finančno pomoč za vzdrževanje ali gradnjo ali ureditev objektov so prejela tudi posamezna društva, med njimi pa ni bilo drsalno-hokejsko-teniške ŠD Ljubljane, kar pomeni da so športni objekti pod Cekinovem gradom, koder so se športno dvigali AŠKovi košarkaši in drseli navzdol ljubljanski hokejisti, ostajali v stari formi.⁵⁸ Športna kontroverznost, bi lahko rekli, saj so nasprotno košarkarjem hokejisti izgubili predvojni primat in zaostali za Zagrebčani ter po novem tudi za Beograjčani, v slovenskem merilu pa so dobili neugodnega in vse boljšega nasprotnika v Jeseničanih. A prihajal je tudi njihov čas. Mestni *"družbeni plan"* za leto 1954 je proračunsko postavko *"prosveta in kultura"*, ki je vključevala *"telesno vzgojo in šport"*, postavil na drugo mesto. Večina *"prosvetnih"* investicijskih sredstev je bila resda namenjena za gradnjo osnovnih in srednjih šol,⁵⁹ v razpravi o polletni realizaciji in rebalansu *"družbenega plana"* za leto 1954 pa so odborniki podprli dodatna sredstva za šport, odbornica Angela Miklavec pa je podporo in zahtevo podprla rekoč, da pomanjkanje domov in

⁵⁵ ZAL, LJU 465, t. e. 4, a. e. 306, z. 30. 6. 1950.

⁵⁶ ZAL, LJU 465, t. e. 4, a. e. 308, z. 22. in 23. 5. 1951.

⁵⁷ Korošec, *Ljubljana*, str. 210; načela so nadaljevanje regulacijskega načrta iz leta 1950. Sicer pa je bilo posestvo Cekinov grad z mestnim odlokom z dne 8. marca 1937 uvrščeno v ljubljanski *"zaščitni pas, ki se ne sme ne zazidavati in ne naseljevati"*. Po tedanjem mestnem regulacijskem programu je bil *"kompleks Cekinovega gradu"* rezerviran *"za javne ustanove"*. Kozlerji so se v letih pred šestoprilskim napadom pogajali z banovino za prodajo dela posestva, kjer bi *"stala ... nova uradna poslopja, ki bi bila obdana od lepega javnega parka"* in kar je podpirala tudi mestna občina. Sicer pa je še pred tem tudi Plečnik na delu velesejma, Tivolija in Cekinovega gradu snoval univerzitetni kampus, Ilirija pa je npr. že v začetku tridesetih let mestne oblasti zaprosila za dovoljenje za ureditev novega nogometnega igrišča nad velesejmom, del igrišča pa bi segel tudi na Cekinov grad. Igrišče bi uporabljali vse do začetka gradnje Univerze. Kozlerji so soglašali, mestne oblasti niso imele posluha.

⁵⁸ ZAL, LJU 465, t. e. 10, a. e. 324, a. e. 311, z. 4. 1. 1953, z. 28. 12. 1953.

⁵⁹ ZAL, LJU 465, t. e. 5, a. e. 312, z. 16. 4. 1954.

⁵¹ ZAL, LJU 465, t. e. 4, a. e. 309, z. 10. 7. 1951.

⁵² ZAL, LJU 465, t. e. 4, a. e. 309, z. 21. 9. 1951.

⁵³ ZAL, LJU 465, t. e. 4, a. e. 306, z. 30. 6. 1950.

⁵⁴ ZAL, LJU 465, t. e. 4, a. e. 308, z. 19. 2. 1951.

ne ukvarjanje s športom slabo vpliva na mladino v moralnem pogledu.⁶⁰

Vzporedno s "cekinograjsko" športno kontroverznostjo je mestna oblast obravnavala akutni problem zdravstvene, socialne in vzgojne zaščite otrok in mladine. Med predlogi za izboljšanje stanja je bila takojšnja ureditev otroškega igrišča na lokaciji bivšega velesejma, za katerega je bil osnutek projekta v začetku leta 1955 že izdelan in *"nekatera dela so se že pričela (kotalkališče)"*.⁶¹ Novo otroško igrišče s kotalkališčem je bilo eno prvih del v bodočem tivolskem športnem parku in plod predlogov za izboljšanje slabega fizičnega stanja med predšolskimi otroki. Hudo ali pa že alarmantno je bilo stanje šolske mladine. Med šolsko mladino so bile opazne fizične deformacije kot *"okvare hrbtenice, ploske noge, zvrnjeni gležnji ipd."* in kar 36,4% jih je iskalo pomoč v šolski polikliniki. Vzroke so našli v neprimerni prehrani, ki je bila tudi eden vzrokov rahitičnim obolenjem, v površno izdelani obutvi, *"predvsem pa v pomanjkljivostih telesne vzgoje in v veliki obremenjenosti otrok z učenjem v prenatrpanih šolskih razredih"*.⁶² Podobno kritično je bilo poročilo Sveta za prosveto o telesni vzgoji odraslih. Aktivnih je bilo 10% ljubljanske populacije in še od tega največ *"dijaštvo in študentarija"*. Na prebivalca je prišlo 1,47 kvadratnega metra športne površine oziroma 0,053 kvadratnega metra telovadnic.⁶³ In sporočilo je bilo, da je v Ljubljani premalo telovadnic in športnih igrišč ter *"da bo treba postopoma v Ljubljani graditi športne naprave in igrišča"*, ki bi na drugi strani doprinesla tudi razvoju ljubljanskega športa, v kolikor je bil še čas. Torej, ureditev aktualnih telovadnic in igrišč, gradnja telovadnic in igrišč ob novih šolah ter ureditev kompleksnih športnih parkov. Na Viču, v Mostah in Zeleni jami so se le-ti že urejali, za Trnovo pa so bila tudi že zagotovljena sredstva.⁶⁴ Kot vidimo, so bili planirani objekti razmeščeni po ljubljanskih občinah, ki so bile uvedene s politično decentralizacijo po letu 1953. Ne omenja se športnih parkov za občini Šiška in Bežigrad. V Šiški se je šport osredotočal na že med vojno prenovljenem kompleksu predvojnega Hermesa med krakoma gorenjske in kamniške železnice, medtem ko se je šport za Bežigradom s podrtega Primorjevega igrišča prenesel na bivši orlovski Stadion. Za Center pa *"bi morali zgraditi športna igrišča pod Cekinovim gradom"*, *"ki so v neposredni bližini novih šol"* in ki bi služila tako *"šolski mladini za obvezno telovadbo"* kot *"vsakemu posamezniku za športno*

udejstvovanje", so poudarili v poročilu o zdravstveno-socialni problematiki ljubljanskih otrok in mladine v začetku leta 1955.⁶⁵

Medtem je Odbor za telesno vzgojo pri mestnem Svetu za prosveto obravnaval športne *"novo-gradnje in nadaljevanja gradenj"* za leto 1955. Poleg tega naj bi pripravil tudi *"elaborat, v katerem naj bo prikazano sedanje stanje in bodoče potrebe telesne vzgoje na področju ... Ljubljane"*. Za izdelavo elaborata sta bila zadolžena arhitekta Marjan Božič in Peter Pavšič. Poudarek je veljal gradnji in standardiziranju telovadnic ob novih šolah, prav tako je bilo poudarjeno, *"naj se ne pozabi na šolski center za smučanje ... in srednješolski stadion"* ter *"naj se vnese ... predloge novih gradenj...(hipodrom, velodrom itd.)"*.⁶⁶ V ta kontekst pade tudi idejni načrt Stanka Bloudka za ureditev *"športnih naprav pod Cekinovim gradom"*, ki je, kot piše Drago Stepišnik v biografiji o Bloudku (sicer brez navedbe vira), *"za umetno drsališče v Ljubljani ... že leta 1954 dobil od oblasti potrjeno lokacijo ploščadi v kasnejšem Športnem parku"*. Vendar mu *"lokacija na tem mestu ... ni ugajala, ker se je bal talne vode"*,⁶⁷ in naj bi še naprej iskal primerno mesto. Kljub temu je pripravil idejni načrt za *"športne naprave pod Cekinovim gradom"*, datiran 25. februarja 1955.⁶⁸ Bloudek je v načrtu razporedil športne prostore levo in desno ob drevoredu v smeri od Celovške ceste proti Tivoliju (drevored pod halo Tivoli). Na levi strani je bil še vedno stari Ilirijin teniško-drsališki kompleks (danes parkirišče) in Bloudek ga je ohranil, nato sta preko poti od gradu proti Celovski sledili skici dveh igrišč (danes mini golf in kotalkališče), kjer so že trenirali in tekmovali AŠK-ovi košarkarji. Nato je načrtoval dva večja športna objekta ob Cekinovem gradu, z vrisano tribuno na severni strani in naslonjeno na Šišenski hrib ter pod njim spodnji objekt, ki pa je pomaknjen proti Celovski cesti. Spodnji prostor ima vrisano hokejsko igrišče in znotraj njega še manjše igrišče, izraža pa tradicionalno racionalnost Bloudkovega načrtovanja v celoletni izrabi prostora. Naprej od gradu v Tivoliju, ob današnjih teniških igriščih in nad zimskim bazenom, je načrtoval tretji prostor, nogometno igrišče s tekališčem in tribuno. Tozadevno je pomenljiva tudi kopija pogodbe, prej bi rekli delovnega primerka pogodbe, med naročnikom ŠD Ljubljana, ki jo je zastopal Bloudek, in Industrijskim birojem, ki ga je zastopal Lado Ambrožič. Ohranjena kopija *"Pogodba št. 284 SI"* niti ni datirana niti ni podpisana niti potrjena s

⁶⁰ ZAL, LJU 465, t. e. 12, a. e. 329, z. 10. 9. 1954.

⁶¹ Glasnik, 4. 2. 1955; Glasnik je bil priloga Dnevnika in uradno glasilo mestnega sveta.

⁶² Glasnik, 4. 2. 1955.

⁶³ Glasnik, 19. 4. 1955.

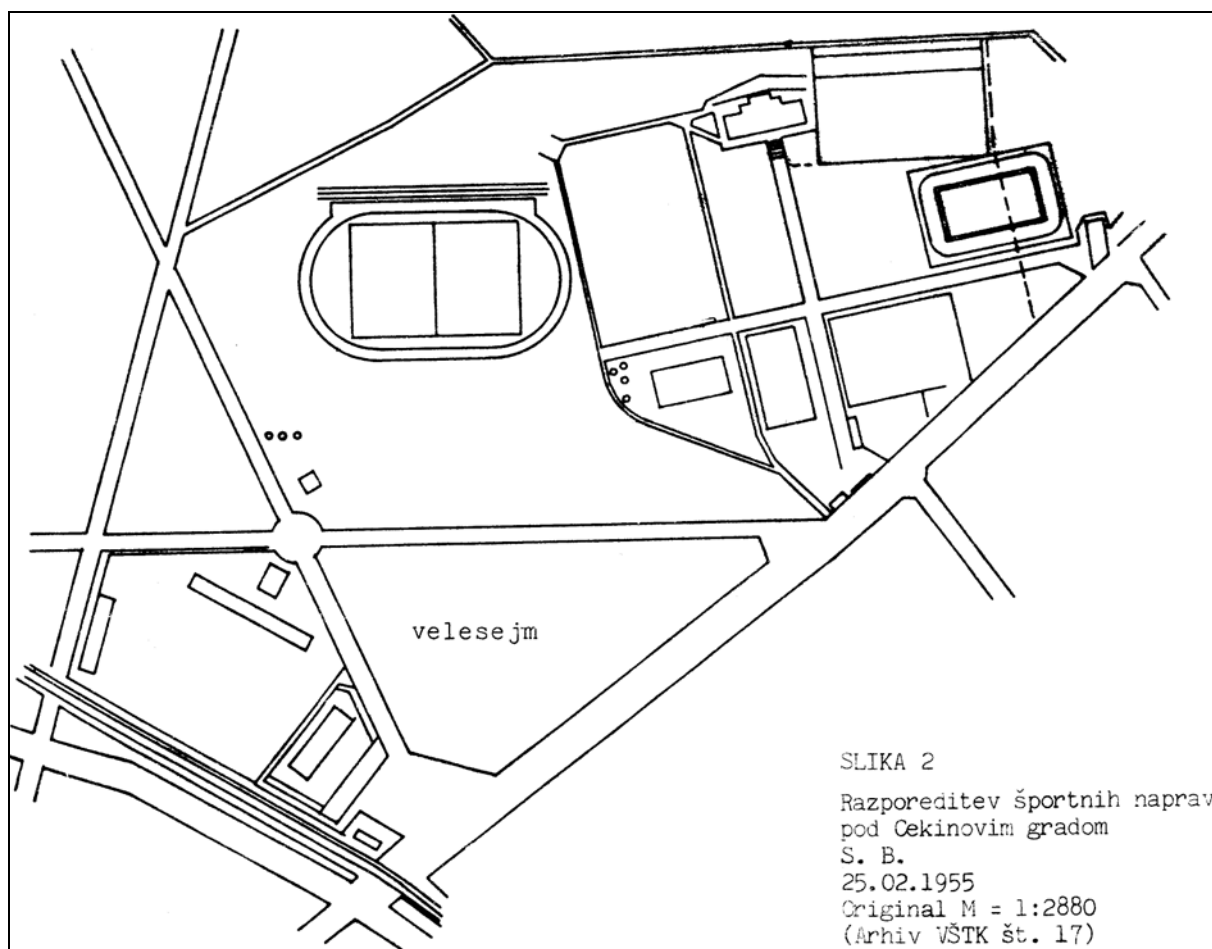
⁶⁴ Glasnik, 22. 4. 1955.

⁶⁵ Glasnik, 4. 2. 1955.

⁶⁶ FŠ, Bloudek, zapisnik seje mestnega Odbora za telesno vzgojo 5. 1. 1955.

⁶⁷ Stepišnik, Stanko Bloudek, str. 157.

⁶⁸ Leskovec, Bergant, Hudobivnik: Stanko Bloudek – projektant in graditelj, str. 70.

Bloudkov idejni načrt, 1955 (Leskovec, Stanko Bloudek-projektant, 1982).

šampiljko. Da gre za delovni primerek, vidimo tudi po pripombah napisanih z navadnim svinčnikom. Vendar je zanimiva vsebina, kajti "*predmet pogodbe*" je bila mdr. izdelava kompletnega investicijskega programa s potrebnimi tehnološkimi projekti, ekonomskimi analizami in kalkulacijami ter glavnega gradbenega projekta "*za objekt: novo umetno drsališče*".⁶⁹ V delu pogodbe o rokih izdelave projektov je bilo določeno, da Industrijski biro izdela investicijski program do 1. junija 1955, glavni gradbeni projekt pa do 1. avgusta 1955. Vprašanje pa je, kje naj bi bila lokacija omenjenega umetnega drsališča.

Tako je bilo urejanje športnih igrišč z umetnim drsališčem v Cekinovem gradu oziroma oblikovanje Športnega parka Tivoli v drugi polovici petdesetih presečišče želja, potreb, reševanja urbanističnih in zdravstvenih ter telesnokulturnih in športnih problemov civilne družbe in mestnih oblasti. Igrišča so bila športnikom eksistenčnega pomena, mestu ali/in občini Center pa potreba za

kvalitetnejše urbano življenje "*občanov*". Skupaj s Tivolijem bi igrišča združevala sprehajalca, rekreativca, športnika in gledalca. Razmere za realizacijo so bile ugodnejše kot desetletje ali petletje poprej. Druga petletka 1957–1961 je poleg gospodarskih ciljev predvidevala graditev objektov družbenega standarda in porast osebnega in družbenega standarda. Novi zakon o uporabi zemljišč za gradbene namene, ki je pričel veljati sredi leta 1956, je mdr. narekoval pripravo osnutkov zazidalnih površin, pri čemer so upoštevali različne interese, tudi "*fizkulturo*".⁷⁰ Leto kasneje je sledil Urbanistični program Ljubljane, ki je "*že temeljil na konkretnjših prostorskih študijah in analizah razvojnih možnosti in zahtev mesta ter tudi že podajal zadostne smernice in izhodišča za realizacijo*".⁷¹

Vzporedno je potekalo urejanje Celovške ceste, izvajala se je menjava tramvaja s trolejbusom, na seji mestnega odbora je bila na dnevnem redu stara problematika železnice, razprava o rešitvi

⁶⁹ FŠ, Bloudek, pogodba med ŠD Ljubljana in Industrijskim birojem; B. Leskovec, str. 46–47.

⁷⁰ Glasnik, 4. 9. 1956.

⁷¹ Korošec, *Ljubljana*, str. 200.

Stanko Bloudek (levo) med igranjem tenisa pod Cekinovim gradom oziroma na Ilirjinem teniškišču (Muzej slovenskega športa).

železniškega vozlišča, ali poglobitev ali podvozi.⁷² Del teh projektov je posegal tudi v razširjeni Tivoli, kajti širitev Celovške ceste je posegla v Cekinov grad, rešitev železniškega vozlišča pa v bivši velesesijem in Tivoli. Zato so že otroško igrišče predvideli deloma na izpraznjenem mejnem področju bivšega velesesijma in Cekinovega gradu, medtem ko so športnikom reševali infrastrukturno problematiko na že uveljavljeni lokaciji, posestvu Cekinov grad, in sledili Bloudkovemu idejnemu načrtu, vendar pa so umetno drsališče prestavili na zgornjo teraso Cekinovega gradu in predvideli betonsko ploščo 60 x 30 m, ki bi služila spomladi, poleti in jeseni košarkarjem, rokometasem in odbojkarjem, pozimi pa drsalcem in hokejistom. Rešitev dolgoročno ni bila najboljša (kar le potrjuje Bloudkovo vizionarstvo), v danem trenutku racionalna, vendar pa se je z naslonitvijo tribune na breg Šišenskega hriba izgubila možnost širitve ali pa ureditev pripadajočih prostorov (garderobe, male telovadnice ipd.) pod severno tribuno, kar je tudi problematika današnje "Hale Tivoli", ki je pozneje nasledila oziroma pokrila igrišča. Vzporedno z ureditvijo igrišč je bila načrtovana cesta do zgornjih igrišč in na Bellevue, ki bi tekla v spodnjem delu vzporedno ob Celovski cesti, ob njej pa bi uredili parkirne prostore za naraščajočo

"motorizacijo" ter s tem, nasprotno Bloudku, opustili teniška igrišča pod Cekinovim gradom in jih preselili na drugo lokacijo.

In v Športnem parku Tivoli, projekt je izdelal leta 1957 Projekt Ljubljana – arhitekt Marjan Božič, so pričeli z deli: "Dela v tem parku tečejo že od leta 1957, pričele so ga graditi mladinske delovne brigade v okviru mladinskih delovnih akcij. Zemeljska dela so v glavnem končana", je poročal mestni Svet za telesno kulturo na seji konec marca 1958. "Trenutno se gradi kanalizacija, drenaža ter vodovod. Kot samostojni objekt v tem sklopu pa kotalkališče." V tekočem letu 1958 so bila predvidena dela kanalizacija in drenaža igrišč, napeljava vodovoda, dokončanje športnih igrišč na "vrhnji in spodnji terasi" oziroma ob gradu in pod njim ter gradnja kotalkališča. Nadalje je Svet poudaril družbeni pomen gradnje, saj bo Športni park reševal perečo problematiko športnih igrišč, namenjenih raznovrstnim športom, a ker ima ugodno lokacijo v neposredni bližini centra mesta ter zmogljivost tribun za "cca. 7000 gledalcev bo poleg športnih prireditev služil raznim akademijam, zborovanjem, družabnim prireditvam itd. Doprinesel bo svoj delež k družabnemu življenju našega mesta, tako na vzgojnem, zdravstvenem in turističnem področju."⁷³ Urejanje Športnega parka

⁷² Glasnik, 8. 2. 1957.

⁷³ Glasnik, 1. 4. 1958.

Tivoli je sovpadalo z drugimi telesnokulturnimi investicijami po ljubljanskih občinah in da bi bili projekti realizirani, je bilo potrebno zagotoviti dodatna sredstva ali pa trajno oz. sistemsko financiranje, kar pa z razpoložljivimi proračunskimi sredstvi ni bilo mogoče. Zato je mestni svet pri sprejemanju družbenega plana in proračuna za leto 1958 potrdil predlog mestnega Sveta za telesno kulturo, ki ga je podal in obrazložil njegov tedanji predsednik Niko Kavčič. Kavčič je predlagal povišanje stopnje davka na alkoholne pijače v maloprodaji z 10% na 20%, za ostale artikle, razen živilske, pa z 2% na 4%. Sredstva s tega naslova bi se zbirala v posebnem namenskem skladu. Del sredstev bi se porabil za investicije v preskrbi, drugi del pa "za rekreacijo našega potrošnika s tem, da se polovico zvišanih sredstev uporabi za gradnjo oz. obnovo in vzdrževanje telesnovzgojnih objektov in naprav".⁷⁴ Sklad je bil smela poteza tedanjih oblastnikov in je glede na komunalno ureditev združeval v celoto vse ljubljanske občine ter bil, kot je poudaril Niko Kavčič na 6. seji "okrajnega ljudskega odbora" konec oktobra 1958, "... prvi primer takega organiziranega dela v državi, kjer je predstavniški organ aktivno posegel v to problematiko in z odločbo uzakonil zakon."⁷⁵

Sklad je zagotavljal financiranje del v Športnem parku Tivoli, ki so bila vse prej kot poceni, saj je bilo npr. 40% načrtovanih investicij za ljubljanske športne objekte v letu 1958 (odprtih je bilo 8 investicijskih postavk po ljubljanskih občinah) namenjenih "za nadaljevanje del pri športnih igriščih v Tivoliju ob Muzeju NOB",⁷⁶ tako za umetno drsališče kot prostor za športne igre s tribuno in druga igrišča ob Cekinovem gradu. Projekt Športni park Tivoli je namreč predvidel 140.000 kvadratnih metrov športnih površin za drsanje in hokej na ledu, košarko, odbojko, rokomet, nogomet in atletiko, kotalkanje, tenis, balinanje ter otroško igrišče. Športni park je bil pozneje poimenovan po svojem idejnem očetu Stanku Bloudku, ki je novembra 1959 umrl, ne da bi dočakal uresničitve ilirijanskih sanj o "pravem umetnem drsališču", umetnem drsališču s hlajeno ploščadjo in strojnico.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana

LJU 94, Friderik Luckmann, odvetnik, Ljubljana.

LJU 282, Športni klub Ilirija, Ljubljana.

LJU 465, Mestni ljudski odbor Ljubljana, predsedstvo.

FŠ – Fakulteta za šport

Fond Stanko Bloudek.

ČASOPISNI VIRI

Ponedeljek, 1929.

Slovenski sport, 1925.

Sport, 1920–1922.

Glasnik, 1955–1958.

LITERATURA

Hokej klub Ljubljana ob ustanovitvi. Ljubljana : Upravni odbor HKL, 1953.

Kopriva, Silvester: *Ljubljana skozi čas*. Ljubljana : Borec, 1989.

Korošec, Branko: *Ljubljana skozi stoletja*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1991.

Leskovec Boris, Hudobivnik Alenka, Bergant-Knez Marija: *Stanko Bloudek-projektant in graditelj: prispevek k osvetlitvi lika Stanka Bloudka kot oblikovalca telesnokulturnih centrov, objektov in naprav*. Ljubljana : VŠTK, Inštitut za kineziologijo, 1982.

Ljubljana na starih fotografijah (razstava fotografij iz fototeke ZAL, ur. Marjan Drnovšek). Ljubljana : ZAL, 1985.

Pavlin, Tomaž: "Pri nas je ta panoga še docela neznan". *Zgodovina za vse*, 6, 1999, 2, str. 83–89.

Pavlin, Tomaž: Oris športne aktivnosti na Slovenskem med drugo svetovno vojno. *Sport*, 48, 1995, 4, str. 33–36.

Prešeren I.: Košarkarjem se ob Muzeju NOV obe-tajo boljši časi. *Za 40. letnico ZKJ – Športni park naj bo dostojen okvir Muzeja revolucije*. Ljubljana : Hokejski klub Ljubljana, 1959.

SK Ilirija v tridesetem letu svojega obstoja 1940. Ljubljana : SK Ilirija, 1940.

Slovinci v XX. stoletju (katalog stalne razstave, ur. Nataša Urbanc). Ljubljana : Muzej novejšje zgodovine, 1999.

Stepišnik, Drago: *Stanko Bloudek*. Ljubljana : DZS, 1971.

Šuštar, Branko: *Spodnja Šiška pušelj Ljubljane: arhivski zapiski s poti vasi v predmestje 1885–1914*. Ljubljana : ZAL, 1996.

Tivoli, ljubljanski mestni park (ur. Jože Strgar). Ljubljana : Kmečki glas, 1994.

⁷⁴ Glasnik, 11. 3. 1958; 21. 3. 1958.

⁷⁵ Glasnik, 4. 11. 1958.

⁷⁶ Glasnik, 1. 4. 1958.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Sport im "Kosler-Garten". Die Entwicklung von Sportanlagen unterhalb von Schloss Leopoldsrue (Cekinov grad) und daneben

Die Entwicklung von Sportanlagen ist mit dem gesellschaftlichen Phänomen des Sports und des Sportklubs verbunden, in unserem Fall mit dem Laibacher/Ljubljanaer Sportklub Grün-weiß *Ilirija* (Illyrien), der 1911 die erste Sportanlage im Tivoli errichtet hat. Zu Beginn des Ersten Weltkriegs stellte er seine Tätigkeit ein, nach dem Krieg erweiterte er diese durch weitere Sportarten und schloss mit der Familie Kosler, den Besitzern von Gut Leopoldsrue, einen Mietvertrag ab, der sich auf eine Wiese an der Bierbrauerei *Union* und auf einen Tennisplatz unterhalb von Schloss Leopoldsrue bezog. Der Tennisplatz wurde in den zwanziger und dreißiger Jahren erweitert, in der Winterzeit als Eisbahn genutzt. Dadurch verfolgte *Ilirija* seine vordergründigen sportlichen Ziele im Bereich von Tennis und Eislauf und bot den Laibacher Bürgern die Möglichkeit zum Tennisspiel und Eislauf, da die Stadteisbahn am Tivoli-Teich immer weniger aktuell wurde. Die erweiterte Eisbahn ermöglichte zu Beginn der dreißiger Jahre

eine Intensivierung der Sportorganisation und die Einführung von Eishockey, formalisiert durch einen ersten öffentlichen Wettbewerb am 7. Februar 1932. Wegen der sonst primitiven Sportinfrastruktur nahm *Ilirija* die Spitzenposition im Staate ein, doch diese Position sicherte ihm keine langfristige Entwicklung. Diese setzte den Ausbau einer gekühlten Fläche und eines Maschinenraums voraus. Eine Investition in eine derartige Sportanlage wäre ein harter Brocken für *Ilirija*, und so wurde sie in die Zeit nach dem Zweiten Weltkrieg verlegt. Infolge der politischen Veränderungen in der Nachkriegszeit setzte *Ilirija* seine Tätigkeit nicht fort. In seinem Tätigkeitsbereich wirkten Sportklubs mit anderen Namen, nicht zuletzt auch der Verein *Športno društvo Ljubljana* (Sportverein Ljubljana). Investitionen im Bereich des Kunsteislaufs fielen in den weiteren Rahmen der Sportinfrastruktur und der Gesundheits-, Sozial- und Erziehungsproblematik sowie in den Rahmen der städtebaulichen Entwicklung und des wirtschaftlichen Systems der sogenannten Fünfjahrespläne. Da es sich um ein anspruchsvolles und umfangreiches finanzielles Projekt handelte, sorgten die Behörden zunächst für den Bau kleinerer Anlagen, erst dann nahmen sie die Herrichtung einer Kunsteisbahn in Angriff. Letztere sollte im Rahmen eines Sportparks auf einem Teil des ehemaligen Messegeländes, einem Teil des Tivoli-Parks und in Schloss Leopoldsrue entstehen, wo die ganze Evolution auch begonnen hatte.